

PROBLEMI SIROMAŠTVA I SUBVENCIJJE TROŠKOVA ŽIVOTA U HRVATSKOJ

Prof.dr.sc. Vladimir ČAVRAK*

Dr.sc. Vlatka BILAS**

Mr.sc. Tomislav GELO***

Problem siromaštva je nažalost još uvijek aktualan te nije samo ekonomski nego se radi i o socijalnom problemu kojem različite zemlje pristupaju različito. Dobra podloga za ublažavanje i rješavanje problema siromaštva podrazumijeva socijalnu i ekonomsku stratifikaciju stanovništva a koja prvenstveno polazi od ekonomskog statusa socijalnih skupina. U ovom se radu analiziraju socijalne skupine u Hrvatskoj koje bi se trebalo subvencionirati u dijelu porasta troškova života kako bi im se osigurali potrebni životni uvjeti.

Ključne riječi: siromaštvo, blagostanje, troškovi života, Hrvatska

UVOD

Tranzicijski proces u Hrvatskoj je, između ostalog, za posljedicu imao i pad općeg životnog standarda. Došlo je do porasta siromaštva, pada prosječnog trajanja života i fertiliteta, širenja socijalnih sukoba i rasta dohodovnih nejednakosti. Hrvatska je prošla kroz rat koji je uništio veliki dio bogatstva zemlje sa štetama koje dosežu gotovo tridesetak milijardi dolara i brigom za veliki broj prognanika i izbjeglica koji su ostali bez ikakvih egzistencijalnih izvora,

* Prof. dr. sc. Vladimir Čavrak, izvanredni profesor Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

** Dr. sc. Vlatka Bilas, asistentica Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

*** Mr. sc. Tomislav Gelo, asistent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

popraćen hiperinflacijom što je značajno doprinijelo snažnom padu životnog standarda u tom razdoblju. Sigurno je da je siromaštvo u Hrvatskoj velikim dijelom i posljedica rata s obzirom da su siromašnima postali mnogi koji u mirnodopskim uvjetima ne bi bili siromašni.

Siromaštvo u najširem smislu predstavlja status osobe koji je ispod razine ekonomskog blagostanja za koji se smatra da predstavlja razumni minimum u nekom apsolutnom smislu ili po standardima specifičnog društva. Siromaštvo se dakle može definirati kao nemogućnost namirenja osnovnih fizičkih i socijalnih potreba u nekom društvu. Ono se uobičajeno određuje kao nemogućnost zadovoljavanja materijalnih potreba, posebice za hranom, ali i nemogućnost osiguranja smještaja, sredstava za rad i druge imovine. Odnosno, siromaštvo označava nedostatak više izvora koji vodi neodgovarajućoj prehrani i nezadovoljavanju osnovnih potreba. Suzbijanje siromaštva implicira zadovoljavanje osnovnih čovjekovih potreba, u koje ulaze prehrana, zdravlje, obrazovanje, zaposlenje, stanovanje i sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu.

Najuobičajeniji načini mjerenja temelje se na razini raspoloživog dohotka ili potrošnje. Informacije o dohotku ili potrošnji dobivaju se odgovarajućim istraživanjima reprezentativnog uzorka stanovništva, kada se članove kućanstva pita o pojedinostima njihovih potrošačkih navika i izvorima dohotka. Ta se ispitivanja provode u većini zemalja. Poželjno je da svaka zemlja definira svoju nacionalnu liniju siromaštva. Službena ili nacionalna linija siromaštva jest linija siromaštva za koju vlast neke zemlje smatra da odgovara socijalnim prilikama te zemlje, pa se kretanje i rasprostranjenost siromaštva mjeri u odnosu prema toj liniji. Ona se najčešće koristi kao kriterij prilikom ostvarivanja prava na socijalnu pomoć na način da svi oni čiji su dohoci ispod te linije ili ispod određenog postotka linije imaju pravo zatražiti neki oblik socijalne pomoći.

Definiranje nacionalne linije siromaštva ključno je za razvoj adekvatnih politika kojima bi se pomagalo siromašnima. U Hrvatskoj ona nije definirana. Još uvijek postoje dileme o tome koje linije i ekvivalentne ljestvice koristiti prilikom istraživanja siromaštva. Bitno je istaknuti, naravno, da se ovisno o izboru linije siromaštva mijenja i broj siromašnih. Državni zavod za statistiku, koji provodi ankete o prihodima i potrošnji kućanstava, objavljuje indikatore siromaštva prema relativnoj liniji siromaštva, odnosno liniji siromaštva definiranoj kao određeni postotak medijana nacionalnog dohotka. U Hrvatskoj je na neki način prihvaćena službena linija siromaštva Europske unije (60 posto medijana dohotka). Ovi pokazatelji teško da mogu predstavljati standard za koji bi se vezale naknade socijalne pomoći ili subvencija pogotovo s obzi-

rom da relativne linije, predstavljaju grubu mjeru nejednakosti prihoda, a ne siromaštva što je veliki problem korištenja relativnih linija kao pokazatelja.

Pri analiziranju siromaštva, često se koristi i pojam siromaštva energijom. Ne postoji univerzalna definicija siromaštva energijom. Najčešće korištena i vrlo jednostavna definicija odnosi se na udjele troškova za energiju u troškovima ukupne potrošnje. Pri tome, uvažena je granična vrijednost koja se kreće u prosjeku između 10 od 15 posto troškova za energijom u ukupnim troškovima kućanstava iznad koje se nalaze kućanstva siromašna energijom. OECD je postavio benchmark s udjelom od 3 do 5 posto troškova za električnu energiju u ukupnim troškovima.

U nastavku slijedi analiza siromaštva u Hrvatskoj te definiranje socijalnih skupina koje bi trebalo subvencionirati u dijelu porasta troškova života.

1. STOPA SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ

Apsolutna linija siromaštva Hrvatske u cijenama 1998. godine iznosila je 41.500 kuna godišnje za par s dvoje djece ili 15.474 kn po ekvivalentnom odraslom (po Eurostatu prvi odrasli ima udio 1, slijedeći 0,7, a djeca po 0,5)¹. S ovako definiranom linijom siromaštva, stopa siromaštva za 1998. godinu iznosila je 8,4 posto, ali bez uključivanja ratom zahvaćenih područja i prognanika. Procijenjeno je da se bi uključivanjem ovih grupa ta stopa siromaštva popela na cca. 10 posto. U najsiromašnije grupe spadali su slabo obrazovani pojedinci i starije osobe.

Ono o čemu još treba voditi računa je distribucija dohotka. Nejednaka distribucija dohodaka vrlo je bitna jer znači slabiji utjecaj rasta na siromaštvo. Elastičnost siromaštva u Hrvatskoj s obzirom na rast procjenjuje se na oko 2,1 što bi značilo da za svaki porast potrošnje od 1 posto, siromaštvo opada za 2,1 posto. Rast obično najviše znači onima na vrhu dohodovne piramide, a malo poboljšava životni standard siromašnih. Čak porast nejednakosti može lako prevagnuti pozitivni utjecaj rasta tako da se u konačnici broj siromašnih poveća.

Apsolutna linija siromaštva u Hrvatskoj za 2004. godinu prikazana je tablicom 1. Kao mjera blagostanja koristi se potrošnja po ekvivalentu odrasle osobe, izvedena iz podataka niza Anketa o potrošnji kućanstava u Hrvatskoj. U svrhu provjere dobivenih rezultata kao alternativna mjera upotrebljava se dohodak po ekvivalentu odrasle osobe također na temelju podataka iz Ankete o potrošnji kućanstava koju, kako je već navedeno, provodi Državni zavod za statistiku.

Tablica 1. Linija siromaštva za Hrvatsku 2004. prema Svjetskoj banci

Cijene u kunama godišnje u 2004. godini			
Odrasli samac	Par bez djece	1 roditelj s 1 djetetom	Par s 2 djece
22.145	33.217	28.788	46.504

Izvor: Svjetska banka (2007), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992

Dakle, svi koji se nalaze ispod ovako definirane apsolutne linije siromaštva smatraju se siromašnima. Siromaštvo je u Hrvatskoj dosta ograničeno i plitko (tablica 2.).

Tablica 2. Stopa siromaštva i jaz siromaštva

Mjera siromaštva	Izdaci	Dohodak
Stopa siromaštva	11,1%	10,4%
Jaz siromaštva	2,6%	2,4%
Jaz siromaštva na kvadrat	1,0%	0,9%

Izvor: Svjetska banka (2007), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992

Iz tablice 2. vidimo kako je prema ovoj analizi siromaštvo u Hrvatskoj ograničeno, odnosno kreće se od 10 do 11 posto, ovisno da li kao mjeru koristimo izdatke ili dohodak. Jaz siromaštva procjenjuje koliko se u prosjeku daleko ispod linije siromaštva siromašni nalaze u odnosu na liniju siromaštva. Jaz siromaštva na kvadrat uzima u obzir ne samo udaljenost koja odjeljuje siromašne od linije siromaštva, nego i nejednakost među siromašnima. Obje ove distribucije mjera siromaštva pokazuju da je siromaštvo u Hrvatskoj prilično plitko; u prosjeku, “dubina siromaštva” mjerena jazom siromaštva bila je samo 2,6 posto.

Dijeleći stanovništvo samo na siromašne i nesiromašne nemamo nikakav uvid da li postoje i kakve su nejednakosti unutar svake od tih skupina. Sigurno da ima više siromašnih i manje siromašnih. U tablici 3 prikazana je detaljnija raspodjela unutar ovih dviju kategorija po razini blagostanja. Razina blagostanja podijeljena je u šest skupina, svaka je razina, kao što je i prikazano u narednoj tablici višekratnik linije siromaštva.

Unutar ukupne brojke od 11,1 posto stanovništva koje je klasificirano kao siromašno ukupno oko 40.000 ljudi (jedan posto stanovništva Hrvatske) žive u velikoj neimaštini, dok još 140.000 troši na razini koja je značajno

niža od nacionalne linije siromaštva. Dodatnih 10 posto stanovništva u državi nisu siromašni nego ranjivi, odnosno izloženi riziku od siromaštva, i njihova prosječna potrošnja je na razini manjoj od 25 posto iznad linije siromaštva. Umjereno dobrog i dobrog imovinskog stanja je 78,4 posto stanovništva.

Tablica 3. Stanovništvo u Hrvatskoj prema razinama blagostanja

Razina blagostanja	Stanovništvo	Udjel (%)	Kumulativ (%)
“Teška neimaština” (< 0,5 linije siromaštva)	41.800	1,0	1,0
“Također jako siromašni” (0,5 - 0,75 linije siromaštva)	143.225	3,4	4,4
Siromašni (0,75 - 1 linije siromaštva)	283.146	6,7	11,1
Ukupno	468.171	11,1	
“Ranjivi” - izloženi riziku od siromaštva (1 - 1,25 linije siromaštva)	447.178	10,6	21,7
Umjereno dobrog imovinskog stanja (1,25 - 2 linije siromaštva)	1.629.140	38,6	60,2
Dobrog imovinskog stanja (> 2 linije siromaštva)	1.682.511	39,8	100,0
Ukupno	4.227.000	100,0	

Izvor: Svjetska banka (2007), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992

2. DETERMINANTE SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ

Važne determinante siromaštva predstavljaju:

- veličina kućanstva,
- dob,
- obrazovanje i
- radni status nositelja kućanstva.

Što se tiče veličine samog kućanstva i veze sa siromaštvom, najviše se sa siromaštvom suočavaju mala i velika kućanstva. Mala su s 1-2 osobe, a velika s više od 4 osobe. Dakle, kućanstva s 3-4 osobe suočavaju se s manjim rizikom od siromaštva. Prema Anketi o potrošnji kućanstava iz 2004. godine u Hrvatskoj oko dvije trećine stanovništva žive u kućanstvima s 2-4 osobe.

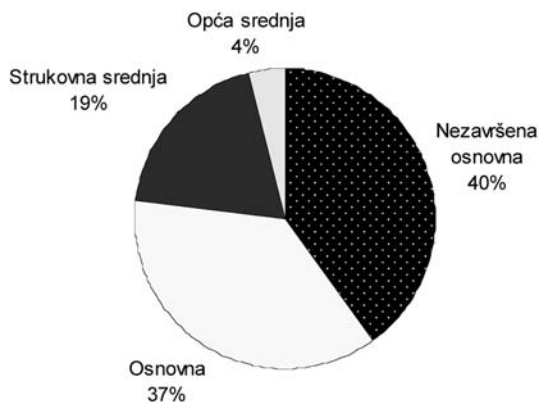
Što se tiče dobi, pojavnost siromaštva je najveća u kućanstvima čiji su nositelji starije osobe (65 godina i više). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku takvih je oko 25 posto kućanstava u Hrvatskoj, ali oni predstavljaju

gotovo jednu polovinu siromašnih. Isto tako, kućanstva čiji su nositelji žene imaju veći rizik od siromaštva od kućanstava čiji su nositelji muškarci.

Uzimajući u obzir nacionalni prosjek, odnosno procijenjenu stopu siromaštva od 11,1 posto, siromaštvo izgleda stabilno sve do skupine 55-64 godina kada počinje naglo rasti. U kućanstvima čiji su nositelji stariji ljudi, oni koji ne primaju mirovine osobito su ranjivi, i suočavaju se s rizikom siromaštva pet puta većim od nacionalnog prosjeka. Čak i oni koji primaju mirovine imaju rizik siromaštva gotovo dvaput veći od nacionalnog prosjeka.

Što se tiče veze obrazovanja i siromaštva, utvrđena je snažna negativna korelacija između rizika od siromaštva i razine obrazovanja nositelja kućanstva. Među siromašnima najviše je onih slabije obrazovanih (slijedeća slika). 40 posto siromašnih nema završenu ni osnovnu školu, a 37 posto ih je sa završenom srednjom školom. Dakle, 77 posto siromašnih ima osnovnu školu ili manje. Ostalih 23 posto otpada na srednjoškolsko obrazovanje, s tim da ih 19 posto ima završenu strukovnu školu, a samo 4 posto opću srednju školu. Moglo bi se zaključiti kako je obrazovanje jedna od važnijih determinanti siromaštva, odnosno nesiromaštva.

Slika 1. Stupanj obrazovanja siromašnih

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Siromaštvo je usko povezano sa statusom aktivnosti nositelja kućanstva; nositelji kućanstva koji su umirovljeni, nezaposleni ili ekonomski neaktivni zauzimaju istaknuto mjesto među siromašnima. Još je karakteristično da siromašni ostvaruju više od polovice svog dohotka od transfera i relativno malo od proizvodnih aktivnosti.

Kućanstva čiji je nositelj nezaposlen relativno su mala skupina (samo 3 posto hrvatskih kućanstava), no oni su suočeni s rizikom od siromaštva znatno višim od nacionalnog prosjeka, neovisno o kojoj se regiji radi. Stope zaposlenosti posebno su niske među mladima - od osoba u dobi od 15-25 godina manje od jedne od četiri osobe ima posao, a stopa nezaposlenosti za tu dobnu skupinu je oko tri puta veća od stope nezaposlenosti u dobnoj skupini između 25 i 50 godina (tablica 4.).

Tablica 4. Stopa zaposlenosti i nezaposlenosti te mjesečna primanja prema dobnoj skupini

Dobna skupina (godine)	Stopa zaposlenosti (%)	Stopa nezaposlenosti (%)	Mjesečna primanja (kune)
15-25	24,9	35,9	2.449
25-50	72,4	12,9	3.316
50-65	42,0	8,5	3.463

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Već je navedeno kako su siromaštvo i obrazovanje negativno korelirani. Tako da je stopa nezaposlenosti neobrazovanog kadra znatno veća, od one obrazovanog kao što je i vidljivo iz tablice 5.

Tablica 5. Stopa zaposlenosti, stopa nezaposlenosti i mjesečna primanja prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	Stopa zaposlenosti (%)	Stopa nezaposlenosti (%)	Mjesečna primanja (kune)
Nepotpuno osnovno obrazovanje ili bez osnovnog obrazovanja	30,8	12,5	1.675
Osnovno obrazovanje	37,0	16,1	2.256
Niže srednje stručno obrazovanje	61,6	16,0	3.115
Više srednje obrazovanje	31,7	17,5	3.247
Dvogodišnje više školsko obrazovanje	73,5	8,7	4.313
Fakultetsko obrazovanje ili više	82,8	7,5	5.252

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Više stope nezaposlenosti ima slabije obrazovano stanovništvo, kao i manja primanja. Primjerice, osobe bez osnovnog ili s nepotpunim osnovnim obrazovanjem imaju prosječna mjesečna primanja od 1.675 kuna te stopu

nezaposlenosti od 12,5 posto. Stope nezaposlenosti su čak i više kod osoba s osnovnim obrazovanjem te nižim i višim srednjim obrazovanjem (čak 17,5 posto), dok osobe s fakultetskim obrazovanjem ili više imaju najviša prosječna mjesečna primanja od 5.252 kune, najnižu stopu nezaposlenosti od 7,5 posto te najvišu stopu zaposlenosti od 82,8 posto.

Analizom tržišta rada i siromaštva u Hrvatskoj, zamjetna je još jedna dimenzija nejednakosti – spol. Naime, u Hrvatskoj žene u prosjeku zarađuju manje od muškaraca (tablica 6.).

Tablica 6. Stopa zaposlenosti, stopa nezaposlenosti i mjesečna primanja prema spolu

	Muškarci	Žene
Stopa zaposlenosti (%)	61,4	47,8
Stopa nezaposlenosti (%)	13,0	16,4
Mjesečna primanja (kune)	3.514	2.978

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Kao što je i vidljivo iz prethodne tablice, u Hrvatskoj žene imaju nižu stopu zaposlenosti od muškaraca, višu stopu nezaposlenosti te prosječno niža mjesečna primanja.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku stopa rizika od siromaštva u Hrvatskoj 2001. godine je iznosila 17,2 posto s dohotkom u naturi i 20,5 posto bez dohotka u naturi. 2002. je porasla na 18,2 posto s dohotkom u naturi i 21,9 posto bez dohotka u naturi. 2003. godine je pala na 16,9 posto bez dohotka u naturi i 18,9 posto bez dohotka u naturi što je pad u odnosu i na 2001. i na 2002. godinu. 2004. godine i dalje je prisutan trend opadanja stope rizika od siromaštva: iznosi 16,7 posto s dohotkom u naturi i 18,8 posto bez dohotka u naturi. 2005. godine stopa rizika od siromaštva je porasla u odnosu na 2004. godinu i iznosi 17,5 posto s dohotkom u naturi i 19,9 posto bez dohotka u naturi. Prag rizika od siromaštva za samačko kućanstvo i za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece je porastao u periodu 2001. - 2005. (tablica 7.).

Tablica 7. Prag rizika od siromaštva za samačko i četveročlano kućanstvo u krunama 2001.-2005.

		Prag rizika od siromaštva za samačko kućanstvo	Prag rizika od siromaštva za četveročlano kućanstvo
2001.	S dohotkom u naturi	17.965,52	37.727,60
	Bez dohotka u naturi	15.240,23	32.004,49
2002.	S dohotkom u naturi	19.253,86	40.433,10
	Bez dohotka u naturi	16.809,60	35.300,16
2003.	S dohotkom u naturi	18.895,88	39.681,35
	Bez dohotka u naturi	17.376,04	36.489,68
2004.	S dohotkom u naturi	20.713,83	43.499,05
	Bez dohotka u naturi	19.142,55	40.199,36
2005.	S dohotkom u naturi	21.237,57	44.598,89
	Bez dohotka u naturi	19.644,41	41.253,27

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2004., 2005. i 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Godine 2005. prag rizika od siromaštva za samačko kućanstvo s dohotkom u naturi iznosi 21.237,57 kuna i bez dohotka u naturi 19.644,41 kuna (porastao je u odnosu na prethodno promatrane godine), dok za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece iznosi 44.598,89 kuna s dohotkom u naturi, odnosno 41.253,27 kuna bez dohotka u naturi. Iste godine, prosječna neto plaća u RH iznosila 4.376,00 kuna (tablica 8. prikazuje strukturu zaposlenih prema visini neto plaće 2005. godine).

Tablica 8. Struktura zaposlenih prema visini neto plaće 2005.

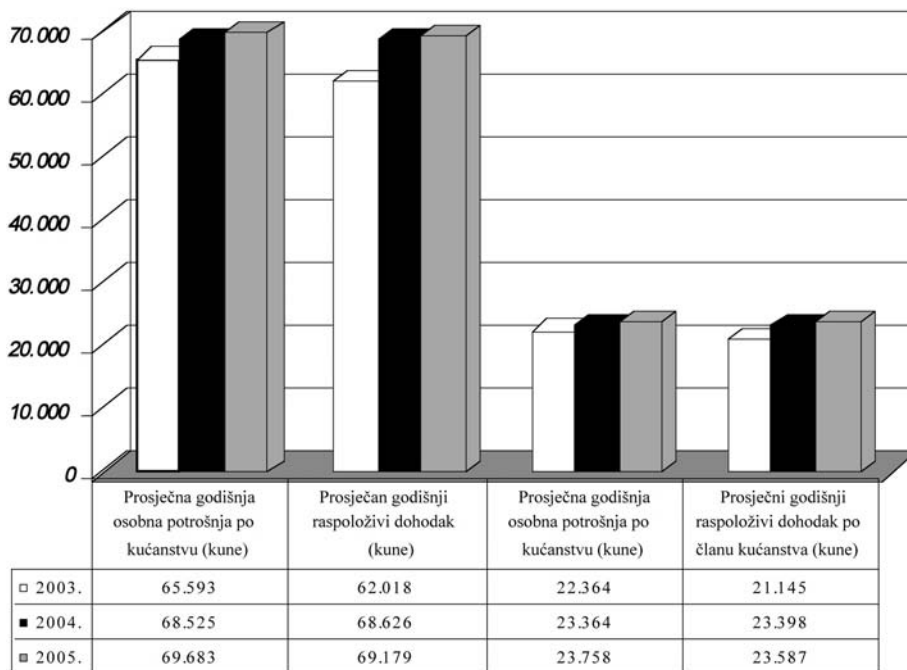
- 1.900 kn	7,4%
1.901 – 2.200 kn	6,2%
2.201 – 2.500 kn	7,8%
2.501 – 2.800 kn	7,4%
2.801 – 3.100 kn	7,5%
3.001 – 3.400 kn	6,9%
3.401 – 3.700 kn	6,7%
3.701 – 4.000 kn	6,3%
4.001 – 4.500 kn	10,3%
4.501 – 5.000 kn	9,1%
5.001 – 6.000 kn	11,4%
6.001 – 8.000 kn	7,8%
8.001 kn -	5,2%

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

56,2 posto zaposlenih ima neto mjesečnu plaću do 4.000 kuna, što bi značilo da većina zaposlenih ima plaću nižu od prosječne.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz Ankete o potrošnji kućanstava za 2005. godinu prilikom koje je uspješno anketirano 2.727 kućanstava, prosječni godišnji raspoloživi dohodak² po četveročlanom kućanstvu (dalje u tekstu “kućanstva”) za 2005. godinu iznosi 69.179 kn, dok prosječna godišnja osobna potrošnja iznosi 69.683 kn čime i osobna potrošnja i raspoloživi dohodak rastu o odnosu na prethodne godine (slika 2.). Isti je slučaj i s prosječnim mjesečnim raspoloživim dohotkom i prosječnom mjesečnom osobnom potrošnjom (slika 2.). Primjetno je također da je 2004. godine prosječni raspoloživi dohodak prerastao prosječnu osobnu potrošnju za razliku od 2003. i 2005. godine kada je prosječna osobna potrošnja bila veća od prosječnog raspoloživog dohotka.

Slika 2. Prosječna godišnja osobna potrošnja i prosječni godišnji raspoloživi dohodak po kućanstvu i članu kućanstva u kunama u Hrvatskoj 2003.-2005.

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Što se tiče strukture osobne potrošnje, najveći udjel zauzimaju hrana i bezalkoholna pića – 2005. godine 33,21 posto što je mali pad u odnosu na

prethodne godine. Udio stanovanja i potrošnje energenata u ukupnoj osobnoj potrošnji po podacima iz Ankete o potrošnji kućanstava 2005. iznosi 13,56 posto, od čega je udio potrošnje električne energije, plina i ostalih goriva vrlo visok, čak 64,11 posto (u 2001. godini je iznosio 59 posto).

2.1. REGIONALNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ

Bitno je još istaći kako se učestalost siromaštva značajno razlikuje od regije do regije, isto kao i stope siromaštva, odnosno kako u Hrvatskoj postoji značajna regionalna nejednakost. Rangiranjem regija po razini učestalosti siromaštva pojavljuje se sljedeća široka tipologija.

- *Nisko siromaštvo*: zagrebačka regija, sjeverni Jadran i urbani južni Jadran (koji zajedno čine oko polovinu stanovništva Hrvatske, a imaju samo jednu šestinu siromašnih);
- *Umjereno siromaštvo*: ruralni južni Jadran, urbana središnja, urbana istočna regija (oko jedna četvrtina stanovništva Hrvatske i oko 30 posto siromašnih);
- *Visoko siromaštvo*: ruralna središnja i ruralna istočna regija (oko jedna četvrtina stanovništva Hrvatske, ali više od polovine siromašnih).

Međutim, stvarne razlike u životnim uvjetima među različitim regijama u Hrvatskoj vjerojatno su manje oštre nego što je to suditi po razlikama u stopama siromaštva. Siromaštvo u Hrvatskoj je dosta plitko, a dohodak prilično velikog udjela siromašnih nije daleko ispod linije siromaštva. Primjerice, stopa siromaštva u ruralnoj istočnoj i središnjoj Hrvatskoj više je nego pet puta veća od one u urbanom Zagrebu, dok su prosječni izdaci po stanovniku u tim regijama za samo 40 posto niži nego u urbanom Zagrebu. Procjene dohotka i potrošnje na temelju podataka o Anketi o potrošnji kućanstava pokazuju da su i dohodak i potrošnja ponešto ravnomjernije raspoređeni nego procjene BDP-a po stanovniku na temelju regionalnih računa prihoda. Općenito, procjene dohotka i potrošnje temeljene na navedenoj anketi smatraju se boljim pokazateljima varijacija u životnim standardima među regijama iz više razloga. Neki od važnijih su postojanje javnih i privatnih transfera kojima se raspodjeljuju resursi od regija s visokim dohotkom na regije s niskim dohotkom. Također, bez obzira što je ekonomska aktivnost obično prostorno koncentrirana u velikim gradovima kao što je to slučaj i sa Zagrebom, radnici često žive u susjednim regijama. Isto tako, dio dodane vrijednosti poduzeća i tvrtki zabilježenih u regionalnim računima zapravo su dobit i primanja vlasnika koji žive negdje drugdje (uključujući strane korporacije, vlade i dioničare).

Tablica 9. Radno aktivno stanovništvo, stopa zaposlenosti, stopa nezaposlenosti i mjesečna primanja prema regijama

Analitička regija ³	Radno aktivno stanovništvo (%)	Stopa zaposlenosti (%)	Stopa nezaposlenosti (%)	Mjesečna primanja (kune)
Središnja	63,9	60,8	11,5	2.806
Istočna	63,0	47,9	19,9	2.826
Zagrebačka	66,1	55,9	11,8	3.735
Sjeverni Jadran	64,4	58,5	9,9	3.498
Južni Jadran	62,3	48,9	20,2	3.524
Hrvatska - ukupno	64,0	54,5	14,5	3.276

Izvor: Svjetska banka (2007), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992 i DZS, www.dzs.hr

Najvišu stopu zaposlenosti ima Središnja regija i Sjeverni Jadran, dok najnižu stopu zaposlenosti od 47,9 posto bilježi Istočna regija. Što se tiče stope nezaposlenosti, ona je najniža na Sjevernom Jadranu (9,9 posto), dok je najviša u Istočnoj regiji (19,9 posto) i na južnom Jadranu (20,2 posto). Gledajući regije prema prosječnim mjesečnim primanjima, Središnja i Istočna regija zaostaju za ostalim regijama, a najviša prosječna primanja imaju radnici u Zagrebačkoj regiji (3.735 kuna).

Smanjivanju regionalnih nejednakosti posvećuje se mnogo pažnje unutar Europske unije. Također, za Hrvatsku je regionalni razvoj značajan čimbenik programa pristupanja ovoj regionalnoj integraciji. Postoji i mogućnost korištenja znatnih iznosa nepovratnih sredstava u svrhu osiguravanja što ujednačenijeg regionalnog razvoja. Rat je imao itekakvog utjecaja na regionalne nejednakosti u Hrvatskoj. Raseljenost, uništavanje infrastrukture i stambenih objekata, gubitak ljudi imali su za posljedicu zaostajanje u gospodarskom razvoju, više stope nezaposlenosti te niže dohotke kućanstava ratom zahvaćenih regija.

Otvaranje novih radnih mjesta, odnosno rast stope zaposlenosti i smanjenje udjela kućanstava bez zaposlenja ključni su u smanjenju rizika od siromaštva. Prilično širok raspon mjera politike mogao bi pomoći u poticanju otvaranja novih radnih mjesta u Hrvatskoj: rješavanje preostalih obeshrabrujućih čimbenika ulagačkog okruženja (putem olakšavanja registracije vlasništva i poboljšanja učinkovitosti pravnog sustava); pomoć da se realne plaće usklade s produktivnošću i lokalnim tržišnim uvjetima; subvencioniranje plaća mladim radnicima ili radnicima u gospodarski nerazvijenim regijama - kako bi ih se izvuklo iz nezaposlenosti.

2.2. RAZINA SIROMAŠTVA U RH U USPOREDBI S DRUGIM ZEMLJAMA SREDNJEG DOHOTKA

Svjetska banka za potrebe komparacije standarda i statusa tranzicijskih zemalja koristi međunarodno usporedivu liniju siromaštva od 4,30 dolara po danu po paritetu kupovne moći. Na temelju ove linije provedena je usporedba Hrvatske s drugim zemljama srednjeg dohotka (tablica 10.).

Tablica 10. Usporedba siromaštva i nejednakosti RH i drugih zemalja srednjeg dohotka

Država	Anketna godina	Potrošnja po stanovniku (PPP, USD)	Stopa siromaštva (%)	Gini koeficijent (po stanovniku)
Mađarska	2002.	2.890	12	0,250
Latvija	2003.	3.401	17	0,350
Bjelorusija	2002.	2.704	21	0,292
Ukrajina	2003.	2.496	22	0,268
Makedonija	2003.	3.171	24	0,373
Litva	2003.	2.762	24	0,325
Estonija	2003.	2.753	26	0,330
Poljska	2002.	2.611	27	0,320
Bugarska	2003.	2.248	33	0,277
Rusija	2002.	2.179	41	0,338
Srbija	2002.	1.993	42	0,292
Turska	2002.	1.816	58	0,393
Rumunjska	2003.	1.624	58	0,288
Albanija	2002.	1.388	71	0,319
Moldavija	2003.	1.046	85	0,328
Hrvatska	2004.	4.156	4	0,264

Izvor: Svjetska banka (2007), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992

Stopa siromaštva za Hrvatsku je oko 4 posto, mnogo niža od onih u drugim zemljama. Slično tome, Gini koeficijent za Hrvatsku nizak je u usporedbi s onima za druge zemlje. Od promatranih zemalja najvišu stopu siromaštva ima Moldavija – čak 85 posto, zatim Albanija – 71 posto te Rumunjska i Turska - 58 posto. S ovako definiranom linijom siromaštva i Mađarska i Poljska imaju znatno više stope siromaštva od Hrvatske; Mađarska ima 12 posto, a Poljska 27 posto. Hrvatska ima najvišu prosječnu potrošnju po stanovniku među pro-

matranim zemljama (4.156 USD). Slijedi Latvija s 3.401 USD, Makedonija s 3.171 USD. Najmanju potrošnju ima Moldavija s 1.046 USD. Ako bismo gledali udjel hrane u potrošačkoj košarici, za Hrvatsku on iznosi 41,6 posto što je prilično velik udjel za zemlju razine dohotka kakav ima Hrvatska (iduća slika). Razlog tome je vjerojatno taj što su cijene hrane u Hrvatskoj relativno visoke u usporedbi s neprehrambenim artiklima, a isto tako i u usporedbi s cijenama hrane u drugim promatranim zemljama.

ZAKLJUČAK

Definiranje socijalnih skupina koje bi u Republici Hrvatskoj trebalo subvencionirati u dijelu troškova života osobito je otežano nepostojanjem odgovarajućih baza podataka, istraživanja o siromaštvu kao i nepostojanjem službene linije siromaštva.

Kao službena linija u Hrvatskoj uzima se prihvaćena službena linija siromaštva Europske unije (60 posto medijana dohotka). S obzirom na težnju za priključenjem EU i radi međunarodne usporedivosti Hrvatska treba pratiti pokazatelje siromaštva u skladu s tom linijom. Međutim, ti pokazatelji teško da mogu predstavljati standard za koji bi se vezale naknade socijalne pomoći ili subvencija pogotovo s obzirom da relativne linije, kako je već navedeno, predstavljaju grubu mjeru nejednakosti prihoda, a ne siromaštva što je veliki problem korištenja relativnih linija kao pokazatelja. U Hrvatskoj nije rađena socijalna stratifikacija.

Stopa siromaštva za 1998. godinu iznosila je 8,4 posto, ali bez uključivanja ratom zahvaćenih područja i prognanika. Procijenjeno je da bi uključivanjem ovih grupa ta se stopa siromaštva popela na cca. 10 posto. U najsiromašnije grupe spadali su slabo obrazovani pojedinci i starije osobe.

Stopa siromaštva za 2004. godinu kreće se od 10 do 11 posto, ovisno da li kao mjeru koristimo izdatke ili dohodak. Jaz siromaštva i jaz siromaštva na kvadrat pokazuju da je siromaštvo u Hrvatskoj prilično plitko; u prosjeku, "dubina siromaštva" mjerena jazom siromaštva bila je samo 2,6 posto. Unutar ukupne brojke od 11,1 posto stanovništva koje je klasificirano kao siromašno ukupno oko 40.000 ljudi (jedan posto stanovništva Hrvatske) žive u velikoj neimaštini, dok još 140.000 troši na razini koja je značajno niža od nacionalne linije siromaštva. Ukupan broj siromašnih 2004. godine kreće se oko 468.171 stanovnika.

Utvrđeno je da su važne determinante siromaštva:

- veličina kućanstva,
- dob,

- obrazovanje i
- radni status nositelja kućanstva.

Rizične skupine u pogledu siromaštva općenito se smatraju: nezaposleni, starije osobe bez mirovine, osobe s nižim obrazovanjem, samohrani roditelji, obitelji s više djece, (pre)zaduženi, stanovnici ruralnih područja, zaposleni siromašni i mladi ispod 18. godina koji su prerano napustili obrazovni sustav.

Budući se radi o skupinama koje su i inače obuhvaćene sustavom socijalne zaštite, optimalni model subvencija porasta troškova života radi zaštite standarda bio bi kroz povećanje naknada u postojećem sustavu socijalnog osiguranja.

U postojećem sustavu socijalne skrbi obuhvaćeno je 401.574 osoba (prema DZS, 2006.) što čini oko 9,01 posto ukupne populacije i u velikoj je korelaciji sa realnim procjenama o siromašnim skupinama stanovništva koje se za Republiku Hrvatsku kreću oko 10 posto. Od navedenog broja korisnika onih koji primaju pomoć za uzdržavanje i jednokratne pomoći ima 170.897 (prema DZS, 2006.) ili 3,9 posto ukupne populacije. Ukupan trošak pomoći za uzdržavanje i jednokratnih pomoći iznosi oko 542 mln kuna što je tek oko 0,6 posto veličine proračuna centralne države ili tek oko 0,27 posto BDP-a (prema DZS, 2006.). Pored ovih u sustavu socijalne skrbi postoje i drugi oblici socijalnih transfera koji svaki na svoj način pripomaže očuvanju standarda. Uvažavajući navedeno, može se zaključiti da postojeći sustav socijalne skrbi može u velikoj mjeri uz povećanje iznosa različitih naknada, poslužiti kao glavni amortizer “udara” na standard siromašnih socijalnih skupina u slučaju porasta troškova života u srednjem roku.

LITERATURA

- 15,5 posto hrvatskih građana smatra se siromašnima, 07.06.2004. <http://www.index.hr/clanak.aspx?id=206273>
- Bejaković, P., (2005.), Pojmovnik, Financijska teorija i praksa 1, str. 135-138
- Bejaković, P., (2005.), Uloga gospodarsko-političkih mjera u ublažavanju siromaštva u Hrvatskoj, Financijska teorija i praksa 1, str.97-118
- Bićanić, I, Franičević, V., (2005.), Izazovi stvarnoga i subjektivnog siromaštva i porasta nejednakosti u ekonomijama Jugoistočne Europe u tranziciji, Financijska teorija i praksa 1, str. 13-36
- Croatia Economic Vulnerability and Welfare Study, 2001., World Bank Report No. 22079-HR
- Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis 2004., 2005. i 2006., www.dzs.hr
- Hrvatska narodna banka, www.hnb.hr
- Hrvatskoj prijeti dugoročno siromaštvo, Glas Koncila broj 4 (1596), 23.01. 2005.,

http://www.glas-koncila.hr/print_news.html?news_ID=2614&parentt_ID=
<http://hdr.undp.org/hd/>
 Matković, G., (2005.), Overview of Poverty and Social Exclusion in the Western Balkans, http://intra.rbec.undp.org/mdg_forum/Overview.htm
 Milenijski ciljevi razvoja, http://www.undp.hr/hr/ciljevi/hr_goals_index.html
 Nelson, J. M., (1998.), Poverty, Inequality, and Conflict in Developing Countries, Project On World Security Rockefeller Brothers Fund, <http://www.rbf.org/pdf/poverty.pdf>
 Nestić, D., (2004.), Raspodjela dohotka u Hrvatskoj: Što nam govore podaci iz ankete o potrošnji kućanstava?, <http://www.ijf.hr/siromastvo/dnestic.pdf> ili Financijska teorija i praksa 29 (1) str. 59-73 (2005.)
 Poverty and Underground Economy in Croatia 1990-2000 Project, Institute of Public Finance Zagreb, <http://www.ijf.hr>
 Rezultati istraživanja socioekonomskog standarda hrvatskih kućanstava (listopad 2000.), Hrvatska gospodarska komora, www.hgk.hr
 Siromaštvo i solidarnost u Hrvatskoj, Međunarodna znanstvena konferencija u Hrvatskoj, Glas Koncila broj 43 (1635), 23.10.2005., http://www.glas-koncila.hr/print_news.html?news_ID=5262&parentt_ID=
 Spoor, M., (2003.), Inequality, Rural Poverty and Conflict in Transition Economies, Centre for the Study of Transition and Development (CESTRAD)
 Svjetska banka (2007.), Hrvatska: Ocjena životnog standarda, Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, Izvješće br. 37992
 Šošić, V., (2005.), Siromaštvo i politike na tržištu rada u Hrvatskoj, Financijska teorija i praksa 1, str.75-94
 Šućur, Z., (2005.), Siromaštvo i socijalni transferi u Hrvatskoj, Financijska teorija i praksa 1, str. 37-58
 Vlada RH, (2002.), Prijedlog programa borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, <http://www.vlada.hr/images-sjednice/05-04.htm>
 Zaposlenost i plaće, Hrvatska gospodarska komora, www.hgk.hr

BILJEŠKE

- ¹ Croatia Economic Vulnerability and Welfare Study, 2001., World Bank Report No. 22079-HR
- ² Raspoloživi dohodak prema Državnom zavodu za statistiku obuhvaća dohodak od: (a) nesamostalnog rada, (b) samostalnog rada, (c) imovine, (d) mirovina, (e) naknada vezanih za nezaposlenost, (f) ostalih tekućih primanja te (g) ostalog dohotka i tekućih transfera.
- ³ Središnja regija – Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska i Međimurska županija.
 Istočna regija – Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija.
 Zagrebačka regija – Zagrebačka županija i Grad Zagreb.
 Sjeverni Jadran – Primorsko-goranska, Ličko-senjska i Istarska županija.
 Južni Jadran – Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska.